

Operatie Heerma

In het kabinet-Lubbers III hervormde CDA-staatssecretaris Enneüs Heerma de volkshuisvesting ingrijpend. In plaats van een centraal gestuurde mas-saproduktie gaf hij ruimte aan vraaggestuurde spelers op de lokale woningmarkten. De woningcorporaties werden verzelfstandigd en kregen een voorname rol, waaraan zij overigens niet tot ieders tevredenheid invulling gaven.

Heerma zal de geschiedenisboeken niet alleen ingaan als worstelende oppositieleider tijdens 'paars', maar ook als de daadkrachtige bestuurder die hij bewees te zijn als staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer tussen 1986 en 1994. Hij kwam uit een gereformeerd, Fries boerengezin en was na zijn studie politicologie wethouder voor het CDA geworden. Hij trad aan als staatssecretaris nadat Gerrit Brokx voortijdig was afgetreden vanwege de bouwfraude-affaire tijdens het tweede kabinet-Lubbers. De centrumrechtse coalitie wilde af van de uit de kluiten gewassen verzorgingsstaat door decentralisatie van het beleid en ombuigingen van de uitgaven. Heerma's portefeuille leende zich daar goed voor.

Geen bemoeienis met keukenkastjes

De volkshuisvestingsuitgaven waren in de vijftien jaar daarvoor gestegen van twee tot veertien miljard gulden. Bovendien hadden al verschillende van zijn voorgangers vergeefse pogingen gedaan de rijksbouwmechanisme af te breken. Heerma verkondigde lang dat hij zich nog 'aan het inwerken' was in dit ingewikkelde dossier. In feite beheerste hij de materie vrijwel direct. Hij ontvouwde in de nota *Volkshuisves-*

ting in de jaren negentig uit 1989 een integrale beleidsvisie en zette die met gezag om in nieuw beleid. De CDA-bewindsman maakte een einde aan de rijksbemoeienis op het niveau van keukenkastjes en privatiseerde gemeentelijke woningbouw en verhuur. De overheid moest over beleidsplannen en toezicht gaan. Commerciële verhuurders en woningcorporaties hadden volgens hem veel beter inzicht in vraag en aanbod.

De staatssecretaris gaf de corporaties, die vroeger aan de leiband van de staat liepen, alle mogelijke vrijheid. Zij moesten zich voortaan in het bijzonder op kwetsbare groepen richten, maar werden slechts afgerekend op hun prestaties. Ze moesten echter wel op eigen benen staan, zelf hun geld op de kapitaalmarkt zien te vinden en zelf voor landelijke noodfondsen zorgen. Deze financiële verzelfstandiging werd afgerond toen een aantal onafhankelijke adviseurs de mogelijkheid van 'brutering' bedacht. Alle uitstaande leningen voor corporatiewoningen konden weggestreept worden tegen de subsidieverplichtingen die het rijk was aangegaan: ongeveer dertig miljard gulden. Dit was een bijzonder welkome verlichting van de rijksbegroting, met het oog op de eisen van de nieuwe monetaire unie in Europa.

Heerma's bruteringsovername illustreert zijn bestuursstijl. Via zijn politieke vrienden maakte hij de corporaties duidelijk dat ze bij afwijzing van de deal wegbezuinigd zouden worden. De sector ging overstag. Het akkoord werd getekend op een vrijdagnacht, in hotel Château Marquette, aan de rand van Heemskerk, op de achterkant van Heerma's sigarendoos.

Aan de operatie Heerma lag het christendemocratische subsidiariteitsbeginsel ten grondslag. De zelfstandigheid van corporaties werd versterkt. Bovendien verstevigde Heerma de positie van bewonersorganisaties. Hij gaf ze het recht één van de corporatiecommissarissen te benoemen en stimuleerde ze samen te werken in één Nederlandse Woonbond. De ingreep had echter niet in elk opzicht het gewenste resultaat. Heerma stond ook toe dat vrijwillige bestuurders werden vervangen door duurbetaalde directeuren, wier beleid in de jaren daarna geregeld maatschappelijk draagvlak ontbeerde. Zo bezien belichaamt Heerma's onderneming ook de worsteling van het CDA om het maatschappelijk middenveld te revitaliseren.

Wouter Beekers

1994

Literatuur

Koetje H. (1999). 'Enneüs Heerma. Herinneringen aan een politieke vriend'. In: *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 1999*. (pp. 134-139). Nijmegen: Centrum voor Parlementaire Geschiedenis.

Koffijberg, J. (2005). *Getijden van beleid: omslagpunten in de volkshuisvesting*. Delft: University Press.

Slagter, W. 'Heerma, Enneüs (1944-1999)', in Biografisch Woordenboek van Nederland (<http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn6/heerma>)